

kazalom imena i sažecima na hrvatskom, engleskom, njemačkom, talijanskom, češkom i mađarskom jeziku.

Ova monografija daje zaokruženu sliku riječke filologije u 19. stoljeću i prilog je poznavanju standardizacijskih procesa u hrvatskome jeziku. Ona pokazuje da Rijeka u 19. stoljeću nije na jezikoslovnome planu bila provincija, nego je bila jedno od triju središta u kojem se promišljala standardizacija hrvatskog jezika. Književnojezična koncepcija riječkog filološkog kruga doprinijela je normiranju hrvatskoga

jezika, čak i kad su pojedina rješenja bila suprotna općeprihvaćenim stavovima proizašlim iz zagrebačke filološke škole. Prema autoričinu mišljenju Kurelčeve su polemike snažno poticale predstavnike zagrebačke filološke škole na izoštavanje stavova i time su značajno pridonijele normiranju hrvatskoga jezika.

Pisano jednostavno i razumljivo, ilustrirana slikama i faksimilima ova je monografija namijenjena stručnim krugovima, ali i široj javnosti koju zanimaju filološke teme ili riječko kulturno i filološko ozračje u 19. stoljeću.

Marija Turk

PRETHODNICI KAO SUGOVORNICI

Ivo Pranjković
FILOLOŠKI VJEKOPISI

(Disput, Zagreb 2006.)

Knjiga Ive Pranjkovića *Filološki vjekopisi* ima 308 stranica i u njoj je autor objedinio tekstove (njih 21) koji su nastali i objavljeni između 1985. i 2005.g., a svi se tiču hrvatske filologije, najviše njezine povijesti, dijelom i sadašnjosti. Ako bismo još točnije htjeli odrediti narav tih tekstova, mogli bismo reći da su pisani kao prilog povijesti hrvatskoga jezikoslovlja, posebice onoga koje se bavilo hrvatskom gramatikom i hrvatskim leksikom. U knjizi se opisuju osobe i

djela od druge polovice 18. st. do danas pa se, dakle, po opisanom vremenskom rasponu, to poklapa s poviješću modernoga hrvatskoga jezičnoga standarda. Na kraju se nalazi opsežna bibliografija znanstvenih radova o problemima povijesti i sadašnjosti našega standardnoga jezika, ali i onih koji govore o starijoj povijesti književnojezičnih idioma na našim prostorima.

Autor je tekstove u knjizi podijelio u četiri skupine, a kriterij mu je bio, kako

sam u predgovoru kaže, vrijeme na koje se pojedini tekstovi odnose. No logičnost te podjele opravdavaju i drugi razlozi, a oni su dijelom vidljivi i iz naslova pojedinih poglavlja: prvo nosi naslov *Pretpreporodna Slavonija*, drugo *Filološke škole 19. stoljeća*, treće *Hrvatski vukovci i protuvukovci*, četvrto *Učitelji i suvremenici*. U prvom su poglavlju glavni junaci priče Matija Antun Relković, Ignjat Alojzije Brlić i Marijan Lanosović, u drugom Fran Kurelac, Adolfo Veber Tkalčević, Vinko Pacel i Bogoslav Šulek, u trećem Franjo Iveković, Ivan Broz, Nikola Voršak, Vatroslav Jagić, Tomislav Maretić, Vladmir Mažuranić i Frano Vuletić, a u četvrtom Stjepan Ivšić, Julije Benešić, Ljudevit Jonke, Zlatko Vince, Vladimir Anić i Josip Silić.

Rasprave su nastajale ne samo u različito vrijeme, nego i s različitim povodima, pa nisu ujednačene ni po opsegu niti po znanstvenoj i stručnoj ambiciji upravo stoga što su poštovale povod i priliku objavljivanja.

Makar i ukratko opisati svaki od 21 teksta ne bi u kratkom osvrtu bilo svrshodno i zato ću pokušati iznijeti neka svoja zapažanja o Pranjkićevim proučavanjima i njegovu načinu izlaganja.

Kad biste pročitali knjigu, a ne biste znali tko joj je autor, dosta biste lako pogodili da je on po zanimanju sveučilišni profesor. To se vidi prije svega po onoj profesorskoj težnji za uravnoteženim i što je moguće potpunijim opisom. To znači da se o opisanoj osobi redovito, u tekstu ili bilješki, donose dosta iscrpni bibliografski podaci, a kod opisa pojava naznačuju se nužni konteksti sinkronijske i dijakronijske naravi, nude se relevantne

usporedbe, u procjeni dosega vodi se računa o namjeni djela itd. Kada udovolji tim i sličnim zahtjevima (u uvodnom dijelu, u bilješkama, a kad narav intervencije zahtijeva, onda i u temeljnom tekstu), Pranjkić prelazi na specifična pitanja koja najčešće čine središnji dio rada, pa se lako uočava da ga posebno zanimaju sintaktička i leksikološka pitanja. Osobito je zauzet oko problema definiranja jezikoslovnih pojava i procesa te uspostavljanja i obrazlaganja kriterija. Onaj koga npr. zanima kako stare hrvatske gramatike pišu o problemima raspodjele riječi na vrste i kako definiraju pojedine vrste, posebno nepromjenjive, može u ovim tekstovima naći puno zanimljivih podataka i Pranjkićeve jasne komentare. Da ga takva problematika zanima dulje vrijeme, vidi se po tome što problem koji je s drugima prikazan u jednoj raspravi, u drugoj postaje glavnom temom. Tako u jednoj raspravi govori pregledno o Relkovićevoj gramatici pa i o tome kako su obrađene vrste riječi, a onda u narednoj raspravi "dilovi govorenja" u toj gramatici postaju središnjom, zapravo jedinom temom. No, vrlo često i obuhvatno piše i o grafijskim, pravopisnim, fonološkim, morfološkim temama jer ga profesorski posao suočava sa svima njima, a i znatiželja mu nije jednosmjerna.

Ono što odudara od spomenutih profesorskih manira Pranjkićevo je vrlo jasno zauzimanje stavova i neuvijeno nabranje minusa i plusova bilo da je riječ o ukupnom opusu neke osobe ili o njezinu prinosu kojoj specifičnoj problematici. Pokazuje se da takav pristup ne može oštetiti nikoga tko je išta ozbiljnije

pridonio struci i znanosti jer, na kraju krajeva, uvijek reflektori jače osvjetljavaju ono dobro, ne stoga što o mrtvima ne treba ništa loše govoriti, nego jer se pozitivni rezultati ugrađuju u neku zajedničku zgradu, u ovom slučaju u povijest hrvatskoga jezikoslovlja, i te pozitivne prinose dobronamjerni vide i honoriraju. Samo se u rijetkih iznimka i ukupno djelo i gotovo sve sastavnice mogu ocijeniti visokom ocjenom: od svih poštovani Ivšić oduševljava i Pranjkovića, a tekstovi su sastavljeni od poštovanja i simpatija i kada govori npr. o Šuleku, Vinceu, Siliću itd. No Pranjković ne misli da se i takvima ne smije što god prigovoriti: za često spominjani mirogojski Ivšićev oproštaj s Maretićem, tj. za njegovu izjavu da između Maretića i njegovih studenata nije bilo toplijega strujanja, kaže da je, neukusan, misleći, razumije se, na priliku u kojoj je izrečen. Prema nekima izražava veliko poštovanje mada ne prešućuje ni ozbiljne zamjerke: tako su npr. intonirani njegovi redci o Maretiću. Posebno upozoravam na njegovu nastojanja da se prekine šutnja o nekim vrijednim dosezima naše filologije: tako je jedna od najboljih rasprava u knjizi posvećena *Prinosima za hrvatski pravno - povjestni rječnik Vladimira Mažuranića*, a potpuna i dobrodošla novost je i analiza *Bosanske gramatike* Frane Vuletića.

U gotovo svakoj raspravi Pranjković u nekoliko rečenica obavijesno i nerijetko efektno sažme svoju ocjenu ili viđenje i takve rečenice nisu samo u zaključcima. To su onakve misli kakve urednici u novinama uokviruju, stavljaju u podnaslove i sl. Kada npr. govori o Kurelčevim

manama kaže da su to "puristička isključivost (posebno kad je riječ o "barbarizmima" iz njemačkog i talijanskog jezika) te pretjerano i predaleko vraćanje u starinu". Teško je zamisliti ljepši i točniji naslov za knjigu o Kurelčevoj ulozi u standardološkim procesima od izraza "pretjerano i predaleko vraćanje u starinu". Veberove mane, piše Pranjković, potječu prije svega odatle što proučava sintaksu pod utjecajem logičkih parametara i sintaktičkoga opisa latinskoga jezika, a vrlina mu je oprimjeravanje iz djela suvremenih mu pisaca; Pacelove su slabosti uzrokovane neodgovarajućom primjenom dosega poredbenoga jezikoslovlja i na tekstove popularnijega karaktera te željom da pošto-poto bude originalan; za Iveković – Brozov rječnik piše da je "jedno od najznačajnijih jezikoslovnih djela tzv. završne etape hrvatske jezične unifikacije (sa svim, i dobrim i lošim, stranama vremena u kojem se pojavilo), ali (da) je odavno prestalo biti djelo koje bi sa stajališta suvremenog hrvatskoga standardnog jezika bilo aktualno i/ili relevantno" itd.

Inače poznata Pranjkovićeva polemika u ovoj je knjizi primjetno suzdržana: samo u rijetkim prilikama izbije na površinu, npr. kada, ne prešućujući slabosti hrvatskih vukovaca, snažno podcrtava njihove zasluge očito usuprot neopravdanom podcjenjivanju koje se u nekom suvremenom nam trenutku javilo u našoj znanstvenoj i tobože znanstvenoj javnosti.

Lijepi naslov *Filološki vjekopisi* obećava tekstove koji govore o onome što obično nazivamo vanjskom poviješću hrvatskoga jezika i čitateljevo takvo

očekivanje neće biti iznevjereno. Zato je važno naglasiti onaj drugi sadržaj kakvoga je u nas inače puno manje: to je povijest problema, problema koji nas muče nerijetko i danas. Naši davni prethodnici i neposredni učitelji postaju u Pranjkovičevim tekstovima naši sugovornici u neprekinutoj i neprekidnoj znanstvenoj raspravi. U tekstu o Šulekovim prinosima hrvatskom vojnom nazivlju Pranjković spominje kako je Matoš dva poznata Šulekova rječnika nazvao "intelektualnom hrvatskom štedionicom". Dok čitate Pranjkovićevu knjigu, postajete svjesni da sve ono što su prethodnici stvorili predstavlja neki štedionički zalag za kojim možete posegnuti kad razmišljate o znanstvenim i stručnim problemima pa to daje novu dimenziju njihovim dosezima: poštovanje nije uvjetovano samo

time jer je to vaša povijest, vaša tradicija, nego i time što se ona može uključiti u suvremeni nam trenutak i što može pomoći u aktualnim raspravama.

Svi znamo da naši jezikoslovni proizvodi nemaju jako brojno čitateljstvo. Prvi korak u popravljaju situacije bio bi da počnemo marljivije čitati jedni druge. Pranjkovičeva lijepo pisana knjiga, nastojao sam to barem donekle pokazati, vrijedna je pažnje svakoga tko se na bilo koji način zanima za hrvatski jezik. Pisao ju je znanstvenik vrlo obaviješten i posve predan našim zajedničkim naporima. Knjigu je objavio "Disput" iz Zagreba, izdavač koji zauzeto i uspješno posreduje našoj kulturnoj javnosti recentne i relevantne filološke, posebice kroatističke, sadržaje u ukusno opremljenim knjigama.

Stjepan Damijanović

JEZIK I NJEGOVE SLUŽBE

Josip Silić

FUNKCIONALNI STILOVI HRVATSKOGA JEZIKA

(Disput, Zagreb, 2006.)

Lako dokazivu, notornu činjenicu da se jezik kao sredstvo međuljudske komunikacije raslojava, uporabno diferencira prilagođujući se tako raznolikim životnim (komunikacijskim) situacijama različite su teorijske koncepcije na različite načine nastojale – i nadalje nastoje – objasniti i potkrijepiti. U slavenskim je pak filologijama tradicionalno najza-

stupljeniji na strukturalističkoj lingvistici utemeljen funkcionalnostilistički pristup. Učenje da je svaki (standardni) jezik jedinstvo svojih podsustava – *funkcionalnih stilova* u hrvatskoj je stilistici i lingvistici već desetljećima zastupljeno u prvome redu zahvaljujući napisima Krunoslava Pranjića (*Jezik i književno djelo*, 1968) i Josipa Silića (dugogodišnje je